

Temaplan mot vold og overgrep i nære relasjoner

2016-2020

1. Innhold

1. Innledning	2
1. Bakgrunn og formål	2
2. Planens oppbygging	3
3. Prosess og organisering.....	3
Medvirkning.....	3
2. Føringer for planarbeidet.....	4

Statlige føringer	4
Kommunale planer	5
3. Definisjoner og avgrensning	5
Begrepet 'vold'	5
Begrepet 'nære relasjoner'	6
2. Målgrupper for planen	6
4. Status.....	7
Omfanget av vold og overgrep.....	7
5. Satsingsområder og tiltak	8
Satsingsområde 1: Tilgjengelig informasjon til innbyggerne.....	9
Satsingsområde 2: Kompetanse i tjenestene	9
Satsingsområde 3: Oppfølging av voldsutsatt og voldsutøver	10
Satsingsområde 4: Forebygging	11
Satsingsområde 5: Beredskap	11
Satsingsområde 6: Oppfølging av planen	12
3. Oversikt over satsingsområder og tiltak	13
4. Kildehenvisninger	14
Nasjonale planer.....	14
Faglitteratur	14
5. Vedlegg 1: Oversikt eksisterende tiltak	14

1. Innledning

1. Bakgrunn og formål

Askøy har hatt en handlingsplan for å forebygge vold i nære relasjoner. Denne planen ble vedtatt i 2007 og har ikke vært revidert siden. Den tidligere plan hadde få tiltak og de fleste har blitt realisert og vedlikeholdt, blant annet deltakelsen i Modellkommuneprosjektet som har bidratt til å sette fokus på tidlig innsats og tverrfaglig samhandling rundt utsatte familier. Det er imidlertid behov for en ny plan som kan peke ut de viktigste tiltakene de kommende fire årene.

Å utarbeide en handlingsplan mot vold i nære relasjoner er en del av den kommunale planstrategi for 2012-2016. I UOL 28.02.15 ble det derfor vedtatt at arbeidet med revisjon av denne planen skulle starte opp.

Temaplanen skal peke ut tiltak som også skal bidra til å realisere overordnede strategier i kommuneplanens samfunnsdel. En av dem er: «I 2030 har alle barn og unge i Askøy trygge oppvekst- og nærmiljø». Barn skal ikke vokse opp i miljøer der de utsettes for vold eller overgrep og planen skal bidra til å hindre dette. Samtidig vil planens tiltak også gjelde for andre målgrupper end barn og unge. Å bli utsatt for eller vokse opp med vold og overgrep kan ha

store helsemessige konsekvenser, både psykisk og fysisk. Derfor er det systematiske arbeid for å hindre vold og overgrep en viktig del av det helsefremmende og forebyggende arbeidet i kommunen.

2. Planens oppbygging

Første del av planen beskriver prosessen og organiseringen av arbeidet med planen samt sentrale føringer for planarbeidet.

Neste del beskriver status rundt temaet vold og overgrep. Herunder kommer definisjoner samt en beskrivelse av situasjonen både nasjonalt og lokalt.

Tredje del av planen inneholder satsingsområder og tiltak.

3. Prosess og organisering

En prosjektgruppe har fått ansvar for utarbeidelse av planen. Denne gruppen har bestått av:

- Inger Jørgensen, SLT koordinator
- Ine Sture, Leder for rus- og psykisk helsetjeneste
- Synne Unstad Haaland, Psykolog / Pia Lilleboe Berntzen, Psykolog
- Inger Anne Rosenlund, Spesialrådgiver i barnevernet

Medvirkning

Det er gjennomført en kartlegging både internt i kommunen og med eksterne samarbeidspartnere. Kartleggingen besto av 10 spørsmål:

1. Tenker dere at dere i egen tjeneste har nødvendig kompetanse til å vite hva dere skal gjøre hvis et barn, en kvinne eller mann er utsatt for eller vitne til vold eller overgrep i nære relasjoner?
2. Hvilke rutiner/metodikk har dere for å oppdage vold og overgrep og handle

- dersom dere avdekker vold eller overgrep?
3. Hva trenger dere mer av for å oppdage og handle når dere blir bekymret?
 4. Hva mener dere er den største utfordringen for en god håndtering av vold og overgrep?
 5. Hva tenker dere i egen tjeneste er den rette handlingsrekke fra en mistenker vold eller overgrep? For eksempel; hvem vil du kontakte og hva vil du/forventer du at de skal gjøre?
 6. Hva gjør dere i egen tjeneste/avdeling for å ha fokus på dette tema og holde dere faglig oppdatert?
 7. Er det ett eller flere tiltak du/din tjeneste mener er særlig viktig å få med i en temaplan?
 8. Har din tjeneste gjeldende nasjonale føringer/planer/veileder som regulerer innsatsen knyttet til dette tema?
 9. Sitter din tjeneste inne med statistikk eller annen data som kan si noe om status rundt vold eller overgrep i Askøy kommune?
 10. Andre kommentarer du/dere ønsker å komme med?

Spørsmålene til de eksterne samarbeidspartnere var litt revidert i forhold til ovenstående.

Med denne kartlegging har vi fått en bred medvirkning som har pekt på utfordringer og behov for tiltak i planperioden.

2. Føringer for planarbeidet

Det er utarbeidet en nasjonal veileder for utarbeidelse av kommunale handlingsplaner mot vold i nære relasjoner. Denne planen er bygget opp med inspirasjon fra denne veilederen.

Statlige føringer

Når det gjelder barn har Norge helt overordnet forpliktet seg til FNs barnekonvensjon og er dermed forpliktet til å beskytte barn mot alle former for vold.

(bilder over fra FNs barnekonvensjon)

Under er gjengitt noen av de sentrale dokumenter som gir føringer for arbeidet mot vold og overgrep i nære relasjoner:

- Forebygging og bekjempelse av vold i nære relasjoner. Det handler om å leve. Stortingsmelding 15 (2012-2013)
- Et liv uten vold. Handlingsplan mot vold i nære relasjoner (2014-2017)

- Barndommen kommer ikke av seg selv. Strategi mot vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom (2014-2017)

Kommunale planer

Denne temaplan må ses i sammenheng med andre planer i kommunen. Som beskrevet skal planen bidra til å realisere overordnede målsettinger som er satt i kommuneplanens samfunnsdel.

En del tiltak, spesielt av forebyggende karakter, som blir nevnt i andre planer vil også ha betydning for arbeidet mot vold og overgrep i nære relasjoner. Derfor må blant annet disse temaplaner også ses i sammenheng med arbeidet mot vold og overgrep i nære relasjoner:

- Temaplan Barn og familie
- Temaplan rus og psykisk helse (ikke ferdigstilt)
- Handlingsplan for integrering av flyktninger

Også kommunens overordnede programmer rettet mot mobbing og barnefattigdom er viktige satsinger i sammenheng med temaet vold i nære relasjoner.

3. Definisjoner og avgrensning

Begrepet 'vold'

Som bakgrunn for denne planen legger vi voldsforståelsen slik Per Isdal har definert begrepet:

«Vold er enhver handling rettet mot en annen person som gjennom at denne handlingen skader, skremmer, smerter eller krenker, får denne personen til å gjøre noe mot sin vilje, eller slutter å gjør noe den vil «
(Per Isdal, Alternativ til vold)

Denne definisjon fanger opp den komplekse problematikken rundt vold i nære relasjoner. Både fysisk, psykisk, materiell og seksuell vold kommer inn under denne definisjonen. I tillegg er det slik at de som utsettes for vold ofte rammes av flere ulike former for vold.

Barn som er vitne til slike former for vold blir gjennom dette også utsatt for vold.

«Når noen angriper og skader den barnet er knyttet til, avhengig av og glad i, så angriper og skader vedkommende barnet selv»
(Per Isdal, Alternativ til vold)

Det finnes mye kunnskap om skadevirkningene hos barn som opplever vold i hjemmet. Denne forskning viser også at barn som er vitne til vold og barn som er utsatt for vold i stor grad har overlappende symptomer og skadevirkninger i forhold til utvikling og fungering på kort og lang sikt. Gjentatte og vedvarende opplevelser av vold og overgrep kan gi kompleks traumatisering

med komplekse belastninger og like komplekse konsekvenser. Slike erfaringer angriper ikke bare utviklingen på det personlige, sosiale og psykologiske plan, men også det biologiske systemet og den nevrologiske beredskap. Å være utsatt for vold og overgrep ser ut til å være en signifikant risikofaktor for utvikling av ulike psykiske lidelser. De vanligste former er personlighetsforstyrrelser, angst- og depresjonslidelser, dissosiative tilstander, selvskadende atferd, spiseforstyrrelser og stoffmisbruk (van der Kolk, 2011). Vold og overgrepsutsatte barn kan vise impulsiv, selvdestruktiv og utagerende atferd, og er senere overrepresentert i rusomsorgen og i fengslene, blant annet som voldsutøvere og overgripere (Nordanger et al., 2011). Stadig mer solide funn styrker også forbindelsen mellom barndomstraumer og somatisk helse. Den kjente ACE-studien viser stor økning i risiko for blant annet hjerte/kar-sykdommer og ulike former for kreft i voksen alder for hver traumatisk belastning man ble utsatt for i barndommen (Felitti et al. 1998). Problematikken koster samfunnet og enkeltmennesket dyrt. Dødeligheten blant mennesker som har vært utsatt for vold og overgrep ser ut til å være høy, enten den i siste ende skyldes sykdom, selvmord eller risikoatferd (Kirkengen, 2009).

Begrepet 'nære relasjoner'

Når det gjelder begrepet 'nære relasjoner' kan også det forstås på flere måter. Vi legger oss opp ad definisjonen i den nasjonale veileder for handlingsplaner knyttet til dette tema. Her er det definisjonen i straffeloven som ligger til grunn.

I straffelovens § 219, den såkalte familielovsparagrafen, defineres paragrafens virkeområde som: den siktedes tidligere eller nåværende ektefelle eller samboer, den siktedes slektning i rett nedstigende linje eller tidligere eller nåværende ektefelles eller samboers slektning i rett nedstigende linje, den siktedes slektning i rett oppstigende linje, noen i vedkommendes husstand, eller noen som den siktede har i sin omsorg. Denne forståelsen av nære relasjoner er altså primært avgrenset til den vanlige kjernefamilien og rett nedadgående eller oppadgående slektslinjer, men kan også omfatte personer som inngår i husstanden eller som vedkommende har et emosjonelt eller familiært forhold til.«
(Veileder, NKVTS)

En slik definisjon avgrenser denne planen sitt innhold. Det er ikke en plan som tar for seg vold og overgrep som skjer utenom nære relasjoner. Eksempelvis vil planen ikke omhandle vold og overgrep i det offentlige rom som utføres av ukjente gjerningsmenn. Den vil heller ikke omhandle vold eller overgrep som skjer på jobb.

Handlingsplanen søker å gjenspeile en helhetlig tankegang rundt problemet vold i nære relasjoner. Det innebærer at både voldsutsatt og voldsutøver vil være målgrupper for planen. De voldsutsatte er ingen ensartet gruppe, ei heller de som utøver vold. Vi finner dem i alle aldre, uavhengig av kjønn, seksuell legning, funksjonsevne og sosial status.

2. Målgrupper for planen

Planen er ikke avgrenset til noen bestemte målgrupper. Den skal avspeile av vold og overgrep i nære relasjoner foregår blant alle aldre og i alle sosioøkonomiske grupper i befolkningen. Tiltakene er derfor også rettet mot både de tjenester som jobber mot barn og unge og de som jobber med voksne, eldre, fysisk eller psykisk syke og de som jobber med familier og innbyggere med minoritetsbakgrunn.

I Stortingsmelding 15 «Forebygging og bekjempelse av vold i nære relasjoner» er det beskrevet at følgende grupper er særlig sårbare og har økt risiko for å bli utsatt for vold i nære relasjoner.

- Barn som er utsatt for, eller vitne til vold, befinner seg ofte fysisk nær sine omsorgspersoner og er derfor i en spesiell utsatt situasjon.
- Forekomststudier blant eldre indikerer at ca. fire prosent av de eldre utsettes for vold og overgrep. Eldre med demenssykdom kan øke voldstendensen overfor andre, samt at de selv er mer utsatt for vold i nære relasjoner.
- Gravide er ekstra sårbare for vold under graviditeten.
- Kvinner er klart den største gruppen som blir utsatt for grov vold i nære relasjoner.
- Menn blir også utsatt for vold i nære relasjoner, men volden er som oftest ikke så grov som den kvinner blir utsatt for.
- Personer med funksjonsnedsettelse og utviklingshemming har økt sårbarhet og mulighet for å bli utsatt for vold og overgrep på grunn av sin avhengighet av andre mennesker.
- Kvinner med minoritetsbakgrunn opplever ofte en kulturelt betinget skjevdeling av maktforhold mellom kjønnene. En stor andel av beboere på krisesenter er kvinner med minoritetsbakgrunn som har samlinvspartner både av norsk og utenlandsk opprinnelse.
- Personer med rusmiddelmissbruk. Familiemedlemmer med rusmiddelmissbruk som utøver vold mot øvrig familie.

4. Status

Omfanget av vold og overgrep

Når det gjelder omfanget av vold og overgrep er det vanskelig å si noe helt eksakt om forekomsten. Ulike kilder gir svært forskjellige anslag (jf. NKVTS veileder).

HOVEDFUNN	
<ul style="list-style-type: none">• 8,2 % kvinner og 1,9 % menn forteller at de har blitt utsatt for alvorlig partnervold• 9,4 % kvinner og 1,1 % menn forteller at de har vært utsatt for voldtekt• 4,9 % av kvinnene og 5,1 % av mennene oppgir at de minst en gang har blitt utsatt for alvorlig vold fra sine foresatte (banket opp, sparket, slått med knyttet neve)• 27,7 % av kvinnene og 33 % av mennene oppgir at de har blitt lugget, kløpet, ristet eller blitt slått av sine foresatte i barndommen• 15,4 % av kvinnene og 11,2 % av mennene har opplevd psykologisk vold fra foresatte i barndommen	<ul style="list-style-type: none">• Like mange kvinner som menn, 10 %, har opplevd fysisk vold mellom foreldrene i barndommen• 10,2 % av kvinnene og 3,5 % av mennene forteller om seksuell kontakt med en minst fem år eldre person før fylte 13 år• 4 % kvinner og 1,5 % menn oppgir seksuell omgang før fylte 13 år. En av fire hadde aldri fortalt om det til noen• Voldtekt og seksuell kontakt før 13 år ble hovedsakelig begått av personer som barna kjenner• Å bli utsatt for vold eller overgrep i barndommen, øker sannsynligheten for å bli utsatt for vold eller overgrep som voksen

Kilde: Siri Thoresen og Ole Kristian Hjemdal (red.): Vold og voldtekt i Norge. En nasjonal forekomststudie av vold i et livsløpsperspektiv. Rapport 1 /2014.

Kilde: «En god barndom varer livet ut»

Tiltaksplan for å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom (2014–2017)

Hvis vi skal forsøke å omsette disse nasjonale tall til Askøy sin befolkning vil det tilsvare:

- 822 kvinner og 195 menn har blitt utsatt for alvorlig partnervold
- 943 kvinner og 112 menn har vært utsatt for voldtekt

- 491 kvinner og 523 menn har minst en gang blitt utsatt for alvorlig vold fra sine foresatte
- 2779 kvinner og 3387 menn har blitt lugget, kløpet, ristet eller slått av sine foresatte i barndommen
- 1545 kvinner og 1149 menn har opplevd psykologisk vold fra foresatte i barndommen
- 1023 kvinner og 359 menn har hatt seksuell kontakt med en minst fem år eldre person før fylte 13 år.

I perioden januar 2014 til september 2015 fikk barnevernet inn 135 bekymringsmeldinger knyttet til vold og overgrep.

Tall fra politiet

Politiet formidler status og kriminalitetsutvikling i Politirådet. I Politirådet i april 2016 beskrev politiet en økning i lensmannsdistriktet av saker knyttet til vold i nære relasjoner samt voldtekt og seksuell omgang med mindreårige. Utviklingen fra 2014-2015 ser slik ut:

- Voldtekt og seksuell omgang mindreårige. Antall saker:
2014: 14
2015: 22 (+ 57 %)
- Mishandling i familieforhold, med legemskrenkelse, grov. Antall saker:
2014: 17
2015: 25 (+ 47 %) (Mange tilfeller med store ungeflokker)
- Familievold, annen. Antall saker:
2014: 83
2015: 127 (+ 53 %)

Politiet uttrykker en bekymring i forhold til denne utviklingen og ønsker at kommunene er oppmerksomme på dette og har tjenester og tiltak som kan håndtere disse utfordringer.

Tall fra barnevernet

Barnevernet har i perioden 1/1 2015-1/5 2016 behandlet 127 saker om barn som det er en av følgende bekymringer i forhold til: «vold i hjemmet/barnet vitne til vold», «barnet utsatt for seksuelle overgrep» og «barnet utsatt for fysisk mishandling». Langt de fleste saker er i kategorien «vold i hjemmet/barnet vitne til vold». I tillegg kommer meldinger under kategorien «høy grad av konflikt hjemme».

5. Satsingsområder og tiltak

Tiltakene i handlingsdelen er fordelt på 5 satsingsområder

- 1) Tilgjengelig informasjon til innbyggerne
- 2) Kompetanse i tjenestene slik at volden avdekkes
- 3) Oppfølging av voldsutsatt og voldsutøver
- 4) Forebygging
- 5) Beredskap
- 6) Oppfølging av planen

Tiltakene for hvert satsingsområde er beskrevet under, men det er viktig å slå fast at det vil kreve en bred tverrsektoriell innsats å realisere disse tiltak. Det må jobbes langsiktig og systematisk slik at kunnskap deles og kompetanse på tvers av tjenester utnyttes for å hindre vold og overgrep og for å sikre at det avdekkes og følges opp når det avdekkes.

Satsingsområde 1: Tilgjengelig informasjon til innbyggerne

Tiltak 1: Informasjon på kommunens hjemmeside

Kommunens nye nettsider skal oppdateres med tilgjengelig informasjon om vold og overgrep og mulighet for oppfølging dersom man har vært utsatt for dette.

NKVTS¹ har utarbeidet en informasjonsside som skal gi den typen informasjon. Via kommunens nettsider kan slik informasjon gjøres tilgjengelig i tillegg til sider med lokal informasjon.

Tiltak 2: Bedre informasjon om hjelpetilbud til ungdom

Ungdom har gitt uttrykk for at de ikke er godt nok kjent med hjelpetjenestene i kommunen. Det skal derfor gjøres en innsats for at informasjon om eksempelvis helsestasjon for ungdom, psykologtjenesten og ungdomstjenesten når ut til alle ungdommer på Askøy.

Satsingsområde 2: Kompetanse i tjenestene

Tiltak 3: Kompetansehevingsprogram i samarbeid med RVTS²

I kartleggingen har det kommet frem at langt de fleste tjenester mener at de mangler kompetanse rundt vold og overgrep. Det er tydelig i kartleggingen at tjenestene som deltok i Modellkommuneforsøket med satsing på de minste barn som vokser opp med foreldre med rusproblemer eller psykiske vansker har fått mer kompetansetilføring i forhold til andre tjenester som skoler og 'voksnetjenester'. Derfor trengs det et kompetansehevingsforløp som når bredt ut og inkluderer alle kommunale tjenester.

I kartleggingen fikk også RVTS mulighet til å svare. I den sammenheng tok de kontakt med tilbud om å utvikle et kompetansehevingsprogram i samarbeid med de.

Programmet skal gjennomføres i 2016/2017 med heldagssamlinger og refleksjonssamlinger. RVTS står for undervisningen. Dette blir et viktig tiltak for å heve og vedlikeholde kompetansen.

Programmet vil bestå av heldagssamlinger og refleksjonssamlinger. Heldagssamlingene vil ha ulike tema knyttet til vold og overgrep og være åpne for alle. Refleksjonssamlingene imellom heldagssamlingene er for et korps av ressurspersoner som skal utpekes. Disse skal sikre at tjenestene har en eller flere personer med økt kompetanse. Ressurspersonene vil i etterkant av opplæringsrekken delta på årlige samlinger med RVTS for å vedlikeholde fokus og kompetanse på temaet. Ressurspersonene skal bidra til å overføre kompetansen til øvrig personal og på den måten vedlikeholde det faglige påfyll som opplæringsprogrammet vil gi. Samtidig kan det være nødvendig å gjennomføre flere fagdager etter denne første gjennomføringsrunde. Det kommer hele tiden nye ansatte og det er et kontinuerlig behov for å vedlikeholde kompetanse.

¹ Nasjonalt kompetansesenter mot vold, traumatisk stress og seksuelle overgrep

² Regionalt kompetansesenter mot vold, traumatisk stress og seksuelle overgrep

Tiltak 4: Oversikt over indikatorer som kan si noe om voldsutviklingen lokalt

Det har i arbeidet med temaplanen vært hentet inn data som sier noe omfanget av vold og overgrep på Askøy. Disse data har imidlertid ikke gitt et godt bilde av utviklingen over tid. Et tiltak i planen er derfor å finne lokale indikatorer som kan inngå i kommunens folkehelseoversikt for å si noe om den lokale voldsutvikling over tid. Dette kan være lokale data fra barnevern, krisesenter, politi mv som innhentes systematisk. For å jobbe kunnskapsbasert i arbeidet mot vold og overgrep trenger vi kontinuerlig oversikt over påvirkningsfaktorer og status for disse.

Satsingsområde 3: Oppfølging av voldsutsatt og voldsutøver

Tiltak 5: Oppfølging via ATV, Alternativ til vold

Det har kommet frem i kartleggingen og i arbeidet med planen at vi mangler tiltak som følger opp både den voldsutsatte, barn som pårørende og voldsutøver. Når det gjelder familier vil både mann, kvinne og barn trenge oppfølging for å bearbeide det som har skjedd og komme videre. I noen tilfeller kan familien fungere som familie uten vold dersom aller parter tilbys rett oppfølging.

Å kunne gi et slikt tilbud krever spesiell kompetanse. En slik kompetanse er vanskelig å bygge opp og vil være sårbar å plassere på en enkeltperson. For Askøy kommune vil det være mer hensiktsmessig å kjøpe et tilbud fra et kompetansemiljø som kan følge opp alle parter når det gjelder vold i nære relasjoner.

ATV, Alternativ til vold som hører til i Bergen tilbyr slik oppfølging. Det vil derfor være et viktig tiltak for behandling av voldsutsatte og voldsutøver å inngå et samarbeid med de om oppfølging av innbyggere fra Askøy.

Et slikt tilbud bør utredes i samarbeid med andre omkringliggende kommuner som vil gjøre det mulig å finansiere tjenesten hos ATV i fellesskap.

En utfordring har vært at volden noen ganger avdekkes men det mangler tiltak som kan gjenoppbygge familien og få den til å fungere som familie uten vold fremover.

Tiltak 6: Konsultasjonsteam for tjenester som jobber med voksne

Vi har i dag et tverrfaglig konsultasjonsteam mot vold og overgrep der saker som omhandler barn kan drøftes. Det bør vurderes om vi skal opprette et eget konsultasjonsteam for 'voksnetjenester', der saker som omhandler familier med voksne barn eller partnere uten barn kan drøftes. Fordi de tjenester som hovedsakelig jobber med voksne har gitt størst uttrykk for å ønske mer kompetanse kan dette være et viktig tiltak.

RVTS ønsker å utvikle et slikt konsultasjonsteam i samarbeid med kommuner og det vil derfor være aktuelt å se på dette tiltak i samarbeid med de og i forlengelse av opplæringsrekken.

Tiltak 7: Helhetlig oppfølging av voldsutsatte voksne, barn og familier

Krisesenterloven slår fast at det er kommunen som har ansvar for å sørge for at kvinner, menn og barn som er utsatt for vold i nære relasjoner får helhetlig oppfølging. Et helhetlig tilbud omfatter både hjelp i en akutfase og oppfølging fra flere tjenester over tid. I familier der ett eller flere medlemmer er utsatt for vold vil det være nødvendig at oppfølgingen og

Samhandlingen er koordinert. Den voldsutsatte og familien som helhet vil være i krise og kan oppleve møtet med et uoversiktlig og lite samhandlende tjenesteapparat som svært utfordrende. Det må derfor sikres god samhandling og utpekes en koordinator som kan være med å sikre koordinering og en helhetlig oppfølging av familien. Det skal gis tilbud om Individuell plan og/eller koordinator, der det er aktuelt.

Slik koordinering kan også bedres dersom tjenestene har ressurspersoner som andre tjenester vet kan kontaktes når det gjelder oppfølging i forhold til vold eller overgrep.

Satsingsområde 4: Forebygging

Tiltak 8: Målrettede forebyggende tiltak

Universelle, befolkningsrettede tiltak gir samlet sett størst effekt for befolkningens helse og slike tiltak kan også ha stor effekt i arbeidet mot vold og overgrep. Et eksempel på universelle tiltak som kan hindre vold og overgrep er begrensninger i adgangen til alkohol og stengetider på skjenkesteder. MOT programmet som kommunen har er også et eksempel på et tiltak som når ut til alle ungdommer i Askøy og blant annet setter fokus på det å kunne si ifra og sette egne grenser og respektere andres. Denne plan tar imidlertid ikke for seg slike universelle tiltak og planen må derfor ses i sammenheng med andre planer som eksempelvis temaplan rus og psykisk helse.

Planen skal imidlertid sikre at det i løpet av planperioden kommer på plass et forebyggende tiltak mot utsatte grupper som kan være i risiko for å bli voldsutøvere. Vi må bygge opp kompetanse til å kunne tilby utsatte grupper oppfølging som kan hindre fremtidig vold i nære relasjoner. 'Bryt voldsarven' er et slikt program. Enslige mindreårige flyktninger og ungdom som selv har vært utsatt for vold eller overgrep men som ennå ikke selv har fått partner eller barn kan være målgruppe for et slikt tilbud. Forskning viser at mange ungdom opplever fysisk eller psykisk vold allerede i deres tidlige kjæresteforhold og det å kunne tilby slik oppfølging kan bidra til å hindre dette og fremtidig vold i nære relasjoner.

Satsingsområde 5: Beredskap

Tiltak 9: Gjennomføre beredskapsøvelser rundt scenarier med vold i nære relasjoner

Kommunen har en helhetlig ROS analyse og arbeider nå med å ta denne ned på avdelingsnivåer i kommunen. Her vil scenariet rundt vold i nære relasjoner bli gjenstand for egen risikovurdering i tjenestene. Med bakgrunn i den risikoen som fremkommer vil det gjennomføres øvelser knyttet mot dette. I øvelsene vil det være viktig å trekke inn alle samarbeidsparter.

Tiltak 10: Utarbeidelse av gode rutiner for håndtering av alvorlige kriser som gjelder vold i nære relasjoner

Til grunn for krisehåndtering ligger fire prinsipper:³

Ansvarsprinsippet: Den som har daglig ansvar, har ansvaret også i krise.

Likhetsprinsippet: Organisering i en krise skal være mest mulig lik daglig organisering.

Nærhetsprinsippet: En krise skal håndteres på lavest mulig nivå.

Samvirkeprinsippet: Kommunen skal sikre best mulig samvirke med relevante aktører.

³ Hentet fra: «Overordnet beredskapsplan for Askøy kommune» 2015

Kommunen har bygget opp en prosess for å håndtere akutte kriser, som bygger på disse prinsipper. Det er også nedsatt en Systemgruppe for sorg, kriser og katastrofer som skal bidra til å evaluere hendelser og utvikle gode rutiner.

Det blir viktig i dette arbeidet å overvåke om rutiner og samarbeid i kriser rundt vold og overgrep fungerer hensiktsmessig og justere de etter behov.

Satsingsområde 6: Oppfølging av planen

Tiltak 11: Plangruppen følger opp planen

Plangruppen som har utarbeidet planen følger den opp i planperioden for å sikre at dette blir en levende plan der tiltak gjennomføres og evalueres.

3. Oversikt over satsingsområder og tiltak

Satsingsområde	Tiltak	Kostnad	Ansvar		
1	Tilgjengelig informasjon til innbyggerne	1	Informasjon på kommunens hjemmeside	Innen ramme	Plangruppe ⁴ i samarbeid med TUI og fagavdelinger
		2	Bedre informasjon om hjelpetilbud til ungdom	Innen ramme	Fagavdeling Barn og familie
2	Kompetanse i tjenestene	3	Kompetansehevingsprogram i samarbeid med RVTS	Innen ramme + tilskuddsmidler i 2016	Plangruppe
3		4	Oversikt over indikatorer som kan si noe om voldsutviklingen lokalt	Innen ramme	Plangruppe og folkehelsekoordinator
4	Oppfølging av voldsutsatt og voldsutøver	5	Oppfølging via ATV, Alternativ til vold	400.000-650.000 kr. pr år	Kommunalavdeling Levekår
		6	Konsultasjonsteam for tjenester som jobber med voksne	Innen ramme	Plangruppe og Kommunalavdeling Levekår
		7	Helhetlig oppfølging av voldsutsatte voksne, barn og familier	Innen ramme	Plangruppe og fagavdelinger
5	Forebygging	8	Målrettede forebyggende tiltak. Eks. «Bryt voldsarven» og programmer for å forebygge seksuelle overgrep.	Innen ramme + evt tilskuddsmidler til kompetanseheving	Plangruppe og fagavdeling Barn og familie
6	Beredskap	9	Gjennomføre beredskapsøvelser rundt scenarier med vold i nære relasjoner.	Innen ramme	Fagavdelinger i samarbeid med Kvalitetsleder og Beredskapssjef
	Oppfølging av planen	10	Sikre at det i arbeidet med kommunal krisehåndtering også utarbeides gode rutiner for håndtering av alvorlige kriser som gjelder vold i nære relasjoner	Innen ramme	Plangruppe og Systemgruppe for sorg, krise og katastrofe
		11	Plangruppen følger opp planen	Innen ramme	Plangruppe

⁴ Plangruppe er gruppen som har utarbeidet temaplanen

4. Kildehenvisninger

Nasjonale planer

- «En god barndom varer livet ut»
Tiltaksplan for å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom (2014–2017)
- «Et liv uten vold». Handlingsplan mot vold i nære relasjoner (2014-2017)
- Barndommen kommer ikke av seg selv. Strategi mot vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom (2014-2017)
- «Det handler om å leve». Forebygging og bekjempelse av vold i nære relasjoner. Stortingsmelding 15 (2012-2013)
- Krisesenterloven samt tilhørende veileder
- FNs konvensjon om barnets rettigheter (Barnekonvensjonen)
- Veileder, kommunale handlingsplaner mot vold i nære relasjoner. www.nkvts.no

Faglitteratur

- Felitti, V.J et al. (1998) Relationship and childhood abuse and household dysfunction to many of the leading causes of death in adults- The adverse childhood experiences (ACE) study. *American Journal of Preventive Medicine*. 14(4), 245-258.
- Kirkengen, A.L (2009) *Hvordan krenkede barn blir syke voksne* (2 utg.) Oslo: Universitetsforlaget. (S. 19-93)
- Nordanger, D et al. (2011): Developmental trauma disorder: En løsning på barnetraumatologifeltets problem? *Tidsskrift for norsk psykologforening*.(48): 10861090
- Ven der Kolk, B.A (2011) Den komplekse tilpasning til traumer. Selvregulering, stimulusdiskriminasjon og personlighetsutvikling. I : S.Hart, *Dissociationsfænomener*, 2011. København: Hans Reizels Forlag. (S.247-273)

5. Vedlegg 1: Oversikt eksisterende tiltak

Under er satt opp en beskrivelse av eksisterende tjenester og tiltak som er viktige i arbeidet mot vold og overgrep. Tjenestene og tiltakene er i fast drift i dag og er tenkt å fortsette i planperioden. De er derfor ikke tatt inn i handlingsdelen for de kommende fire årene.

Jordmortjenesten gir tilbud om svangerskapskontroll. Jordmor kan jobbe forebyggende og bidra til å avdekke pågående eller tidligere vold eller overgrep. Jordmødrene erfarer at de gjennom sin **livsstils samtale** der det også spørres til erfaringer med vold og overgrep klarer

å avdekke kvinner som har vært utsatt for eller lever med vold eller overgrep. Å avdekke dette tidlig er svært viktig for mors psykiske helse i svangerskap og barseltid som igjen er avgjørende for barnets tilknytning og utvikling.

Helsestasjonstjenesten gir tilbud om helseundersøkelser til alle barn på faste tidspunkter. Med svært få unntak takker alle foreldre ja til dette tilbudet, og tjenesten har derfor en unik mulighet til å arbeide forebyggende. Tjenesten kan også bidra til å avdekke vold på et tidlig tidspunkt. I tilfeller der vold blir avdekket, sørger tjenesten for henvisning til de instanser som er nødvendige for å sikre barna og familien nødvendig hjelp.

Tjenesten benytter verktøyet **EPDS** (Edinburgh postnatal depression scale) til å screene for symptomer på fødselsdepresjon hos nybakte mødre. En alvorlig fødselsdepresjon er viktig å oppdage og behandle også i sammenheng med risiko for vold mot barnet.

Barnehagen er en unik arena der nesten alle barn er mange timer hver dag. I tillegg møter barnehagen foresatte to ganger for dagen. Det gir barnehagen en mulighet til å avdekke vold og overgrep og er en arena som må ha nødvendig kompetanse til å håndtere bekymring for barn. Både kommunale og private barnehager gjennomfører **startsamtale** med foresatte til alle nye barn. Start samtalen inneholder ulike spørsmål knyttet til barnet og familien. Blant disse er også spørsmål knyttet til vold og barnets erfaringer med vold, blant annet om barnet har vært utsatt for eller vitne til vold eller andre voldsomme hendelser. Alle barnehager gjennomfører et **opplæringsprogram** som tilbys av et tverrfaglig opplæringsteam bestående av ansatte i barnevernet, PPT, helsesøstertjenesten, barnehageavdelingen og psykologtjenesten. Programmet består av en kursrekke samt veiledningsamlinger. Kurset setter fokus på barn i risiko, omsorgssvikt, barns utvikling og betydningen av tilknytning til nære omsorgspersoner.

Skolehelsetjenesten gjennomfører helsekontroller og individuell oppfølging på barneskole, ungdomsskole og videregående skole. Tjenesten har mulighet til å oppdage og følge opp barn og ungdom som har vært utsatt for vold eller overgrep. Tjenesten samarbeider med andre instanser for å sikre barna og familien nødvendig hjelp.

Trygg start Askøy er et tilbud til sårbare familier med barn 0-2 år. Den gravide fanges opp i svangerskapet av jordmor eller fastlege og gis tilbud om utvidet oppfølging i svangerskap og etter fødsel. Rusutfordringer, nåværende eller tidligere psykiske vansker eller lidelser eller erfaringer med vold eller overgrep i nære relasjoner er eksempler på utfordringer som vil gi kvinnen tilbud om oppfølging hos Trygg start. Tilbudet består av hyppige hjemmebesøk av jordmor før fødsel og av helsesøster etter fødsel. Oppfølgingen skal styrke mestring i foreldrerollen og tilknytning mellom barn og foreldre. Trygg start er utviklet etter inspirasjon fra programmet Nurse family partnership som har dokumentert effekt i forhold til å minske vold i risikofamilier.

Psykologtjenesten gir lavterskel psykisk helsehjelp til barn og ungdom og deres foreldre samt til unge voksne.

COS grupper (Circle of security/Trygghetssirkelen) for foreldre tilbys både gjennom barneverntjenesten og andre tjenester. Gruppene drives i et samarbeid mellom barneverntjenesten, helsesøstertjenesten og psykologtjenesten. Gjennom bruk av trygghetssirkelen lærer foreldre hvordan de kan styrke båndene til barna, forstå barna enda bedre, og hjelpe barna til å bli tryggere og mer fornøyd med seg selv.

Familieveileder i helsesøstertjenesten gir lavterskel foreldreveiledning fortrinnsvis til småbarnsforeldre.

MOT programmet i ungdomsskolen og videregående. Programmet er forebyggende og setter blant annet fokus på det å si nei og sette egne grenser.

SLT modellen (Samordning av lokale rus- og kriminalitetsforebyggende tiltak) sørger for et samarbeid mellom politi og kommunen innen området rus- og kriminalitetsforebygging. SLT er i hovedsak rettet mot barn og unge og deres foreldre og foresatte. Målet er at kommunens barn og unge skal få riktig hjelp til riktig tid, av et hjelpeapparat som samarbeider godt på tvers av etater og faggrupper. SLT-modellen er utviklet for å koordinere kunnskap, kompetanse og ressurser mellom politiet og de kommunale enhetene som tar kriminalitetsforebyggende hensyn.

Barneverntjenesten skal sikre at barn og unge i alderen 0-18 (23) år ikke vokser opp under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid, og trygge oppvekstvilkår. Barneverntjenesten skal gi hjelp til barn som bor i kommunen. Alle som er bekymret for et barn eller en ungdom kan ta kontakt med barneverntjenesten. Det kan skje per telefon, skriftlig eller ved personlig oppmøte.

Barneverntjenesten er åpen mandag-torsdag fra kl. 08.00–21.00. Fredag fra kl. 08.00–15.30. I helg og høytid har Askøy inngått et samarbeid om **barnevernsvakt** med Fjell som har beredskap for Askøy.

Barneverntjenesten gjennomfører avklaringsdager når det er bekymring for at barn er utsatt for vold eller overgrep. Dette innebærer blant annet samtaler med barn og foreldre hver for seg. Barneverntjenesten gir også tilbud om oppfølging i **sinnemestringsgrupper etter Brøset modellen**. Tilbudet er for foreldre som trenger å jobbe med sinne- og aggresjonsproblematikk. Det startes også opp ungdomsgrupper ved behov. Brøsetmodellen benytter seg av kognitiv terapi som er en anerkjent behandlingsform i forhold til å kunne regulere følelsesmessige belastninger som angst, depresjon og sinne. Brøset modellen var en del av regjeringens handlingsplan 2008 - 2011 som ønsket å fokusere på hjelp til kvinner og menn som har sinne og voldsproblematikk i sine nære relasjoner.

ICDP (International child development programme) for minoritetspråklige er en kursrekke som er under utprøving i barnefattigdomssatsingen. ICDP er et ressursorientert program som jobber med relasjon og samspill mellom voksne og barn.

Nav kan ha en viktig funksjon når en person skal ut av et forhold preget av vold. I mange tilfeller er voldsutsatte helt eller delvis økonomisk avhengig av den som utøver volden. Dette avhengighetsforholdet kan gjøre det mer eller mindre umulig å bryte ut av en tilværelse preget av vold. Oppfølgingen fra Nav kan derfor være avgjørende for om voldsutsatte opplever det mulig å bryte ut fra et forhold med mishandling og gå inn i en overgangsfase preget av økonomisk utrygghet.

Noen voldsutsatte har behov for hjelp til å finne bolig; eksempelvis etter opphold på krisesenter. Nav (sosialtjenesten) har plikt til å finne midlertidig bolig til de som ikke greier det selv.

Legevakten skal gi øyeblikkelig hjelp til alle som befinner seg i Askøy utenom fastlegenes åpningstid. Personer som har vært utsatt for vold i nære relasjoner, kommer ofte først i kontakt med legevakt.

Fastlegen møter mange pasienter som er utsatt for vold eller overgrep. Legen har ansvar for diagnostikk, behandling og eventuelt videre oppfølging. Fastlegen skal ved behov også samarbeide med andre instanser og/eller henvise den voldsutsatte til spesialisthelsetjenesten. Nesten hele befolkningen er tilknyttet en fastlege, og fastlegens kompetanse på området er av stor betydning for at vold i nære relasjoner skal kunne avdekkes, og for at de involverte skal få nødvendig oppfølging.

Rus- og psykisk helsetjeneste gir oppfølging, støtte til mestring, råd og veiledning samt ulike aktivitetstilbud til voksne med rusmisbruk, psykiske lidelser/plager eller mennesker i vanskelige livssituasjoner, eksempelvis voldsutsatte.

Krisesenter Lov om kommunale krisesentertilbud trådte i kraft 1.1.2010. Formålet med denne loven er å sikre et godt og helhetlig krisesentertilbud til kvinner, menn og barn som er utsatte for vold eller trusler om vold i nære relasjoner. Askøy kommune har avtale med krisesenteret i Bergen om oppfølging av innbyggere fra Askøy.

Konsultasjonsteamet for vold og seksuelle overgrep er et tverrfaglig konsultasjonsteam. Konsultasjonsteamet tilbyr råd og veiledning til instanser og fagmiljø som arbeider med, eller har mistanke om vold eller seksuelle overgrep. Alle ansatte som jobber med barn og unge kan kontakte teamet. Det har månedlige møter. Teamet tilbyr også opplæring til andre tjenester, det har blant annet vært gjennomført en opplæringsrekke for skoler og barnehager i den avdekkende samtale med henblikk på å øke kompetansen til å avdekke vold og overgrep.

Politiet har arbeid mot vold i nære relasjoner som høy prioritet. Straffesaker som omhandler seksuelle overgrep og vold i nære relasjoner prioriteres foran andre saker. Samtidig så skal politiet forebygge gjentatt vold mellom partnere. Det vil si at politiet gjennomgår hver straffesak som omhandler partnervold og vurderer risikoen for gjentatt vold og risikoen for alvorlig vold. Dersom det vurderes som middels eller høy risiko for gjentatt vold, skal politiet vurdere å sette i verk tiltak. Tiltakene kan være å sette trusselutsatt eller trusselutøver i kontakt med hjelpetjenestene i kommunen, ta inn en eller begge parter til en motivasjonssamtale eller iverksette tvangsmidler som blant annet besøksforbud. I praksis så gjøres dette veldig ofte i samarbeid med barneverntjenesten i kommunen.

SMISO (Senter mot incest og seksuelle overgrep) har inngått en samarbeidsavtale med Askøy. Senteret følger opp innbyggere fra Askøy. Tilbudet er til voksne. I tillegg tilbys kompetanseheving til kommunale tjenester.